

Г. О. ЧОВПАН, С. М. ЛАД, Є. А. ГРОМКО

АСПЕКТИ ОКРЕМИХ ПРОБЛЕМ СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна

Мета: визначення, аналіз та актуалізація основних проблем громадського здоров'я в Україні відповідно до законодавчої бази та з урахуванням нинішньої епідеміологічної ситуації, значно зміненої наслідками пандемії.

Матеріали і методи. При проведенні дослідження застосовано бібліосемантичний метод та метод системного аналізу, а також проаналізовано нормативно-правову базу системи громадського здоров'я в Україні, наукові джерела.

Результати. У дослідженні враховано ті ризики та виклики, які ставить нинішня епідеміологічна ситуація, зумовлена пандемією, викликаною розповсюдженням коронавірусної хвороби COVID-19, перед працівниками системи громадського здоров'я, закладів охорони здоров'я та суспільством загалом. Загальні статті дослідження відповідають засадам Концепції розвитку системи громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України, що визначає актуальність та перспективність дослідження для наближення практичної реалізації завдання зменшення захворюваності людей, зниження летальності хвороб, збереження здоров'я та збільшення тривалості і якісного покращення життя. Такі результати є не лише метою українських проектів зі збереження громадського здоров'я, а й загальноєвропейських та загальносвітових тенденцій і концепцій зі зміцнення та збереження здоров'я населення. Серед означених проблем виділено ті, що пов'язані з виконанням органами громадського здоров'я їх основних функцій, визначених законом, та окреслено орієнтовні напрямки їх вирішення.

Висновок. Комплекс заходів для оптимізації системи громадського здоров'я відповідно до викликів сучасної епідеміологічної ситуації розглянуто як багатоскладову сукупність заходів, що потребують відповідної структуралізації та стратифікованого планування на різних рівнях для поступової реалізації у всіх сферах як охорони здоров'я, так і людського життя загалом.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: профілактика; громадське здоров'я; охорона здоров'я; коронавірусна хвороба; епідеміологічна ситуація.

Система громадського здоров'я є однією з основ охорони здоров'я нації в контексті саме профілактики хвороб, а не їх лікування, що вимагає особливої уваги до неї як до одного з перспективних напрямів діяльності органів охорони здоров'я. Дані аспекти набувають особливої актуальності під час пандемії, зумовленої поширенням коронавірусної хвороби COVID-19, що пояснюється значимістю саме профілактичних заходів для збереження здоров'я населення в умовах потенційних та реальних ризиків переважання системи охорони здоров'я, підвищення показників смертності та захворюваності не лише на коронавірусну, а й на супутні хвороби.

Мета роботи: визначення, аналіз й актуалізація основних проблем громадського здоров'я в Україні відповідно до законодавчої бази та з урахуванням епідеміологічної ситуації.

Матеріали і методи. При проведенні дослідження застосовано бібліосемантичний метод та метод системного аналізу. Проаналізовано нормативно-правову базу системи громадського здоров'я в Україні, наукові джерела.

Результати дослідження та їх обговорення. Актуалізація окремих аспектів проблематики системи громадського здоров'я (СГЗ) полягає в нових підходах до теоретичного осмислення

поняття «громадське здоров'я». За визначенням С. Вінслоу в 20–30 рр. минулого століття, громадське здоров'я (англ. Public health) (ГЗ) є наукою і мистецтвом профілактики захворювань, продовження життя людей за допомогою системи організованих зусиль і свідомого вибору суспільства, організацій (державних та приватних), громад та окремих осіб [7].

Світова практика позиціонує СГЗ як таку, що включає цілий ряд складників, серед яких міждисциплінарні підходи із включенням епідеміології, біостатистичних даних, медичних послуг і здоров'я населення, санітарний стан навколишнього середовища, економіку охорони здоров'я страхової медицини, медицини праці тощо [1]. Сучасна практика ведення програми ГЗ вже вимагає від будь-якої країни розширення міждисциплінарної групи фахівців багатьох галузей, розглядаючи його як систему наукових, політичних, економічних, медико-соціальних заходів, спрямованих на організацію зусиль суспільства, державних та недержавних інституцій, громад та окремих осіб щодо зміцнення здоров'я, профілактики захворювань, продовження активного і працездатного віку шляхом забезпечення умов, за яких люди можуть бути здоровими, а також заохочення до здорового способу життя [2].

СГЗ в Україні та у світі загалом як комплекс заходів для профілактики та загального зміцнення здоров'я населення країни і продовження його життя включає низку функцій, які передбачаються для виконання відповідними установами [1]. Аналізуючи ці функції та спостерігаючи стан їх актуального виконання, ми можемо визначити та обґрунтувати основні аспекти проблематики СГЗ в Україні.

Розглянемо теоретичну, документальну та законодавчу основу функцій організацій з підтримки ГЗ. Традиція обговорення зміцнення здоров'я населення держави була започаткована на Першій Міжнародній конференції в Оттаві в 1986 р., де було представлено Хартію зі зміцнення здоров'я [6], після чого такі наукові форуми вже набули регулярного розгляду як спрямовані на актуалізацію основних аспектів діяльності у напрямку ГЗ. Як член ООН, Україна підтримала цілий ряд міжнародних актів у цьому напрямку, до того ж взяла на себе зобов'язання розвитку співпраці з іншими державами та міжнародними медичними асоціаціями в галузі охорони населення, а також приєдналася до розробки та реалізації цілей сталого розвитку через відповідні національні стратегічні завдання у сфері ГЗ. Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1002-р (від 30 листопада 2016 р.) схвалено Концепцію розвитку системи ГЗ [2], що є основою збереження здоров'я населення в Україні і, відповідно, визначає стандарти діяльності установ громадського здоров'я. Концепція передбачає розширення повноважень галузі охорони здоров'я в напрямку попередження захворювання і при цьому дотримання політики розширення ресурсів на зміцнення та збереження здоров'я населення України. Сьогодні аксіомою є те, що ГЗ опікується запобіганням загрозам для здоров'я населення. Програма пріоритетності заходів, що допомагають людям уникнути хвороб і травм, нині гарантується державою у розбудові нової системи ГЗ в Україні як одна з вимог Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом – відповідно до Резолюції EUR/RC61/R2 «Європейського плану дій зі зміцнення потенціалу та послуг охорони громадського здоров'я».

Окрім регулярної необхідності вдосконалення системи ГЗ, пов'язаної із загальною нестабільністю стану здоров'я населення та наявністю типових факторів ризику громадського здоров'я (вживання алкоголю, куріння тютюну, погіршення екологічної ситуації у світі) [4], нині надзвичайна епідеміологічна ситуація в Україні та світі, пов'язана з розповсюдженням COVID-19, є одним із критичних факторів значного і переважно негативного впливу на стан систем охорони здоров'я, що поширюється на всі аспекти, галузі та функції цієї сфери і значно розширює проблематику системи охорони громадського здоров'я [1, 3].

Проаналізуємо основні функції органів охорони ГЗ, визначені на базі відповідних документів.

По-перше, необхідність оцінювання стану здоров'я і благополуччя населення в умовах нестабільної епідеміологічної ситуації закономірно

створює проблему вибору відповідних інструментів та засобів для кваліфікованого відбору оптимальних та коректних даних на регулярній основі та за малі проміжки часу [5]. Тобто для оптимального моніторингу ситуації важливою є швидка систематизована подача правдивих даних для централізованого аналізу, що передбачає наявність відповідного обладнання, програмного забезпечення та персоналу, об'єднаних у мережу, що має поширюватися всією територією країни для отримання повного обсягу інформації.

По-друге, не менш важливою є функція забезпечення безпеки навколишнього середовища та праці: з урахуванням нових вимог пандемійного періоду можна вивести дві протилежні позиції щодо цього аспекту, наприклад, стосовно засобів індивідуального захисту. З одного боку, носіння масок, респіраторів та захисних костюмів, безперечно, є обов'язковим й ефективним засобом профілактики коронавірусу, і водночас одноразовість засобів індивідуального захисту (ЗІЗ) та матеріал їх виготовлення спричиняють проблему правильної їх утилізації без шкоди для навколишнього середовища [5]. Відповідно, набуває актуальності проблема розробки таких матеріалів для виготовлення ЗІЗ, які б були еквівалентно ефективними до стандартних та нешкідливими для природи після їх використання.

Значимим аспектом діяльності систем громадського здоров'я є інформаційно-роз'яснювальна діяльність, комунікація та соціальна мобілізація в інтересах здоров'я [6]. В умовах масового та загального поширення коронавірусної хвороби важливо зосередити увагу на проблемах правдивості, доступності та зрозумілості інформації, пов'язаної з пандемією, що передбачає використання різних каналів зв'язку з громадою (телебачення, Інтернет, ЗМІ, органи захисту населення та ін.). При розробці стратегій поширення відповідної інформації важливо зосередити увагу на специфіці її подачі в умовах карантину, тобто, наприклад, переходу багатьох сфер діяльності людини в дистанційний формат. Окрім цього, складно не акцентувати на проблемі розповсюдження у мережі фейкових новин, що в наш час є однією з основних причин дезінформації населення.

На нашу думку, однією з основних функцій системи охорони ГЗ є також сприяння розвитку досліджень у сфері охорони здоров'я як наукової основи відповідної політики і практики держави, що набуває актуальності в умовах прискорення технічного та наукового прогресу. Наукові розробки як ключовий етап вирішення як вищезазначених пандемічних проблем, так проблем системи ГЗ загалом вимагають різномекторної підтримки.

Висновки

Специфіка умов пандемії зумовлює низку нестандартних проблем, що потребують оперативного вирішення для повноцінної та результативної роботи СГЗ. Визначені у статті проблеми ГЗ в сучасних умовах, на нашу думку, мають очевидний потенціал швидкого та адекватного вирішення, розробку стратегій якого і вважаємо **перспективною наших подальших досліджень.**

Список літератури

1. Капустник В. А. Громадське здоров'я: становлення та виклики сучасності / В. А. Капустник, В. М. Лісовий, В. А. Огнев // Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення : матеріали ІІ наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Харків, 24 жовтня 2019 р.). – Х. : ХНМУ, 2019. – С. 5–10.
2. Концепція розвитку системи громадського здоров'я. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-80#n8>.
3. Крюков О. І. Проблеми екологічної безпеки та громадське здоров'я в сучасному світі / О. І. Крюков, А. Е. Омаров // Історична спадщина та сучасні аспекти забезпечення громадського здоров'я в Україні : матеріали наук.-практ. конф. з нагоди 140-річчя від дня народження С. А. Томіліна (1877–1952), видатного соціал-гігієніста та демографа, завідувача кафедри соціальної гігієни Харківського медичного інституту (Харків, 25 жовтня 2017 р.). – Х., 2017. – С. 58–59.
4. Розробка та фінансування регіональних і місцевих програм громадського здоров'я : операційний посібник [Електронний ресурс] / В. Ляшко, Н. Півень, М. Брага [та ін.] // Центр громадського здоров'я. – Режим доступу : <http://www.phc.org.ua>.
5. Слободян Н. О. Проблемні аспекти формування системи громадського здоров'я в Україні / Н. О. Слободян // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2019. – № 2. – С. 94–99.
6. The 1st International Conference on Health Promotion, Ottawa, 1986. – Access mode : <https://www.who.int/teams/health-promotion/enhanced-wellbeing/first-global-conference>.
7. Winslow Charles-Edward Amory. The Untilled Field of Public Health / Charles-Edward Amory Winslow // Modern Medicine. – 1920. – Vol. 2. – P. 183–191.

References

1. Kapustnyk, V.A., Lisovyy, V.M., & Ohnev, V.A. (2019). Hromadske zdorovya: stanovlennya ta vyklyky suchasnosti [Public health: the formation and challenges of today]. *Hromadske zdorovya v Ukrayini: problemy ta sposoby yikh vyrishennya : materialy II naukovo-praktychnoyi konferentsiyi z mizhnarodnoyu uchastyu – Public health in Ukraine: problems and ways to solve them: materials of the II scientific-practical conference with international participation*. (pp. 5-10). Kharkiv: KHNMU [in Ukrainian].
2. Kontsepsiya rozvytku systemy hromadskoho zdorovya [The concept of public health system development]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-80#n8> [in Ukrainian].
3. Kryukov, O.I., Omarov, A.E. (2017). Problemy ekolohichnoyi bezpeky ta hromads'ke zdorov'ya v suchasnomu sviti [Problems of environmental safety and public health in the modern world]. *Istorychna spadshchyna ta suchasni aspekty zabezpechennya hromads'koho zdorov'ya v Ukrayini : materialy naukovo-praktychnoyi konferentsiyi z nahody 140-richchya vid dnya narodzhennya S. A. Tomilina (1877–1952), vydatnoho sotsial-hihiyenista ta demografa, zaviduvacha kafedry sotsial'noyi hihiyeny Kharkivs'koho medychnoho instytutu – Historical heritage and modern aspects of public health in Ukraine: materials of the scientific-practical conference on the occasion of the 140th anniversary of the birth of SA Tomilin (1877–1952), outstanding social hygienist and demographer, head of the Department of Social Hygiene of the Kharkiv Medical Institute*. (pp. 58–59). Kharkiv [in Ukrainian].
4. Lyashko, V., Piven, N., & Braha, M. *Rozrobka ta nansuvannya rehionalnykh i mistsevykh prohran hromadskoho zdorovya: operatsiynyy posibnyk [Development and funding of regional and local public health programs]*. Tsentr hromadskoho zdorovia – Public Health Center. Retrieved from: <http://www.phc.org.ua> [in Ukrainian].
5. Slobodyan, N.O. (2019). Problemnii aspekty formuvannya systemy hromadskoho zdorovya v Ukrayini formuvannya systemy hromadskoho zdorovya v Ukrayini [Problematic aspects of the formation of the public health system in Ukraine the formation of the public health system in Ukraine]. *Visnyk sotsial'noyi hihiyeny ta orhanizatsiyi okhorony zdorovya Ukrayiny – Bulletin of social hygiene and health care organization of Ukraine*, 2, 94-99 [in Ukrainian].
6. (1986). The 1st International Conference on Health Promotion, Ottawa. Retrieved from: <https://www.who.int/teams/health-promotion/enhanced-wellbeing/first-global-conference>.
7. Winslow Charles-Edward Amory. (1920). The Untilled Field of Public Health. *Modern Medicine*, 2, 183-191.

ASPECTS OF INDIVIDUAL PROBLEMS OF THE PUBLIC HEALTH SYSTEM IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE MODERN EPIDEMIOLOGICAL SITUATION

H. O. Chovpan, S. M. Lad, Ye. A. Hromko

Kharkiv National Medical University, Kharkiv, Ukraine

Purpose: to identify, analyze and update the main public health problems in Ukraine in accordance with the legal framework and taking into account the current epidemiological situation, significantly changed by the effects of the pandemic.

Materials and Methods. The bibliosemantic method and the method of system analysis were used in the research, as well as the legal framework of the public health system in Ukraine and scientific sources were analyzed.

Results. The research takes into account the risks and challenges posed by the current epidemic situation caused by the pandemic caused by the spread of COVID-19 coronavirus disease to public health workers, health care providers and society at large. The general provisions of the study correspond to the principles of the Concept of Public Health Development of the Ministry of Health of Ukraine, which determines the relevance and prospects of intelligence to approximate the practical implementation of reducing morbidity, reducing mortality, maintaining health and increasing life expectancy. Such results are not only the goal of Ukrainian public health projects, but also European and global trends and concepts to strengthen and preserve public health. Among

the mentioned problems are those related to the performance of public health functions of their main functions, defined by law, and outlined the directions of their solution.

Conclusion. Thus, a set of measures to optimize the public health system in accordance with the challenges of the current epidemiological situation is considered as a multifaceted set of measures that require appropriate structuring and stratified planning at various levels for gradual implementation in all areas of health and human life in general.

KEY WORDS: **prevention; public health; health care; coronavirus disease; epidemiological situation.**

Рукопис надійшов до редакції 18.11.2021 р.

Відомості про авторів:

Човпан Ганна Олексіївна – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри медичної та біологічної фізики і медичної інформатики Харківського національного медичного університету; тел.: +38(099) 616-21-90.

Лад Світлана Миколаївна – асистент кафедри медичної та біологічної фізики і медичної інформатики Харківського національного медичного університету; тел.: +38(098) 408-56-06.

Громко Євгенія Артурівна – студентка 1 курсу І медичного факультету Харківського національного медичного університету; тел.: +38(066) 525-51-12.